

Cristina Pulido,
Oriol Ríos

Les comunitats d'aprenentatge: escola i educació social integrades?

Resum

Els canvis que s'estan manifestant en la societat de la informació tenen una incidència rellevant en l'educació escolar, i aquest és un fet que s'està evidenciant de moltes maneres: l'exclusió educativa de les minories ètniques, el conflicte a les aules, l'abandonament i el fracàs escolar. En aquest context, el paper de l'educador i educadora social també canvia ja que ha de fer front a noves problemàtiques i nous reptes. En aquest article pretenem explicar els trets bàsics de l'experiència de les Comunitats d'Aprenentatge i presentar quin és el seu estat actual.

Paraules clau

Avaluació, Comunitats d'aprenentatge, Fracàs escolar, Integració, Planificació, Societat de la informació

Las comunidades de aprendizaje: ¿escuela y educación social integradas?

Los cambios que se están manifestando en la sociedad de la información están teniendo una incidencia relevante en la educación escolar, y éste es un hecho que se está evidenciando de muchas maneras: la exclusión educativa de las minorías étnicas, el conflicto en las aulas, el abandono y el fracaso escolar. En este contexto, el papel del educador y educadora social también cambia ya que tiene que hacer frente a nuevas problemáticas y nuevos retos. En este artículo pretendemos explicar los rasgos básicos de la experiencia de las Comunidades de Aprendizaje y presentar cuál es su estado actual.

Palabras clave

Evaluación, Comunidades de aprendizaje, Fracaso escolar, Integración, Planificación, Sociedad de la información

Learning communities: integrating school and social education?

The changes becoming apparent in the information society are having a significant effect on school education. This is being seen in many ways: the educational exclusion of ethnic minorities, conflict in the classroom, school dropout and failure. In this context, the role of social educators has also changed and they are having to face new problems and challenges. In this article, we endeavour to explain the basic features of the experience of learning communities, and to present their present situation.

Key words

Evaluation, Learning communities, School failure, Integration, Planning, Information society

Autors: Cristina Pulido, Oriol Ríos

Article: Les comunitats d'aprenentatge: escola i educació social integrades?

Referència: Educació Social, núm. 32 pp.

Adreça professional: CREA, Universitat de Barcelona. Contactats a través de: Montse Sanchez Aroca
msanchezar@uoc.edu

Introducció

Els canvis que s'estan manifestant en la societat de la informació tenen una incidència rellevant en l'educació escolar, i aquest és un fet que s'està evidenciant de moltes maneres: l'exclusió educativa de les minories ètniques, el conflicte a les aules, l'abandonament i el fracàs escolar (Aubert *et al.*, 2004). En aquest context, el paper de l'educador i educadora social també canvia ja que ha de fer front a noves problemàtiques i nous reptes (Valls, 2003). Tots aquests són aspectes que el projecte de les *Comunitats d'Aprenentatge* aborda directament. En aquest article pretenem explicar els trets bàsics de l'experiència de les Comunitats d'Aprenentatge i presentar quin és el seu estat actual. D'altra banda, també volem descriure el rol que els educadors i educadores socials comencen a assolir en el projecte i les noves oportunitats que s'estan obrint per aquesta disciplina.

Les Comunitats d'Aprenentatge¹ és un iniciativa educativa que es defineix amb els següents termes:

Una comunitat d'aprenentatge és un projecte de transformació social i cultural d'un centre educatiu i del seu entorn, par aconseguir una societat de la informació per a totes les persones, basades en l'aprenentatge dialògic, mitjançant l'educació participativa de la comunitat que es concreta en tots els seus espais inclosa l'aula. (Valls, 2000: 8)

El projecte es
construeix amb
la voluntat de fer
front al fracàs
escolar
proporcionant a
tot l'alumnat la
millor educació
possible

El projecte es construeix amb la voluntat de fer front al fracàs escolar proporcionant a tot l'alumnat la millor educació possible. Amb aquesta finalitat es van estructurant les Comunitats d'Aprenentatge on es parteix de les capacitats dels subjectes i on la comunitat educativa té un pes molt rellevant. Així doncs, a diferència d'altres experiències de caràcter més compensatori, a les Comunitats d'Aprenentatge es desitja millorar la situació dels i de les estudiants amb dificultats socials però no en detriment de davallar el nivell educatiu sinó que a còpia d'augmentar el seus aprenentatges (Elboj *et al.*, 2002). En aquest sentit, la participació i implicació del professorat, de l'alumnat i de les famílies és primordial ja que tots ells i elles tenen una responsabilitat en el centre i això, d'alguna manera, alhora que reforça la dimensió instrumental també afavoreix una millor convivència.

Les Comunitats d'Aprenentatge són considerades un projecte de transformació perquè suposen un canvi de mentalitat i de manera de fer. En aquests centres es reforça la creença que el canvi és possible tot seguint les paraules del pedagog Paulo Freire (1997): *Cal que la feblesa dels debils es transformi en una força capaç d'instaurar la justícia. Per a això cal un refús definitiu del fatalisme. Som éssers de transformació i no d'adaptació.* (Freire, 1997: 26). En les Comunitats d'Aprenentatge es dona una transformació de tot l'entorn educatiu perquè, en comptes d'adaptar els centres als canvis socials, el que es fa és transformar el seu funcionament per tal de fer-hi front. Aquest procés

afecta directament a la vida de les famílies i també del barri, ja que l'escola esdevé un espai obert a la participació de tots els veïns i veïnes (Jaussi i Luna, 2002).

L'experiència de les Comunitats d'Aprenentatge neix de la reflexió crítica que el CREA, Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats de la Universitat de Barcelona², desenvolupa al voltant de les situacions de desigualtat que es donen en la societat actual. Partint d'aquesta reflexió i de les premisses de diferents experiències educatives que han assolit l'èxit, es comença a implementar el projecte, de forma experimental, a quatre centres escolars del País Basc. Així, d'aquesta manera, se signa un conveni entre el Departament d'Educació del País Basc i el CREA l'any 1995, el qual encara és vigent i que s'ha traduït, amb posterioritat, en la participació de més escoles en el projecte (Elboj *et al.*, 2002). La implementació del projecte es va traslladar a continuació a altres zones d'Espanya, com Catalunya i Aragó, on avui dia existeixen també Comunitats d'Aprenentatge.

Com ja hem comentat, les Comunitats d'Aprenentatge es van anar definint sobre la base d'algunes iniciatives educatives reconegudes internacionalment. Es tracta de projectes que impulsen un aprenentatge de màxims i fomenten la participació de tota la comunitat: *l'Escola de Persones Adultes de la Verneda - Sant Martí, Success for all, Accelerated Schools y School Development Program*.

L'Escola de Persones Adultes de la Verneda - Sant Martí

L'Escola de Persones Adultes de la Verneda – Sant Martí³ és un dels referents principals en el que es basen les Comunitats d'Aprenentatge. Es tracta d'un centre de formació dirigit a persones adultes del barri de la Verneda de Barcelona, en el districte de Sant Martí. L'Escola va néixer l'any 1978, enmig d'un context de grans canvis socials i polítics per a la història d'Espanya. Un grup de veïns i veïnes del barri va anar creant espais de diàleg amb l'objectiu de debatre les necessitats de la zona i entre aquestes hi havia la de crear un centre de formació permanent per a persones adultes. És així com neix l'Escola de Persones Adultes de la Verneda, amb la voluntat d'oferir un servei per a la gent del barri.

Allò que defineix aquesta escola és que està gestionada per les mateixes persones que hi participen, i això s'aconsegueix gràcies a què s'obren espais de diàleg perquè totes les persones vinculades (professorat, alumnat, persones col·laboradores) puguin participar-hi i en les decisions que s'hi gesten. A l'Escola hi ha tres espais d'aquest tipus, que són l'assemblea, el consell de centre i la Comissió de coordinació mensual (COME). En ells s'estableix un diàleg igualitari on tothom pot opinar sobre el funcionament del centre i on

es dóna prioritat sobretot a què la veu d'aquelles persones que històricament han estat excloses sigui escoltada (Sánchez Aroca, 1999). Un altre dels aspectes que caracteritza l'Escola de Persones Adultes de la Verneda és la metodologia educativa que s'hi articula. Aquesta es forja bàsicament en la creença que les persones poden aprendre a qualsevol edat i que els aprenentatges es donen al llarg de tota la vida, en diferents contextos, formals i informals. Així, doncs, es practica una pedagogia basada en les altes expectatives, amb la qual s'intenta proporcionar una formació de qualitat, des de nivells d'alfabetització, a Graduat en Educació Secundària i a les proves d'accés a Cicles Formatius de Grau Superior i a la Universitat.

Success for All

El programa *Success for All*⁴ és una experiència educativa dissenyada per Robert Slavin, professor de psicologia de la John Hopkins University. El programa té com a objectiu reduir els índexs d'abandonament escolar i fracàs escolar d'aquells centres escolars en zones més desfavorides socialment. *Success for all* dóna, sobretot, molta importància a l'adquisició de les habilitats lligades a la lectura ja que es considera que són la base d'un bon aprenentatge. Una altra de les característiques que defineixen aquest programa és el recolzament que les famílies exerceixen a l'escola. En aquest sentit es creen equips de treball on els familiars desenvolupen diferents tasques, sobretot dirigides a millorar el rendiment dels nens i nenes. La implicació dels familiars és d'alguna manera aquell factor que garanteix l'èxit. A *Success for all* es prioritza, sobretot, que tota la comunitat se senti partícip de l'escola i de fet l'experiència no és implementada si el 80% del personal docent i no docent ho ha aprovat (CREA, 1999).

Accelerated Schools

Henry Levin, professor de l'Escola d'Educació de la Universitat de Stanford, va dissenyar el Programa d'Escoles Accelerades⁵ amb la voluntat de promoure els aprenentatges en els i les estudiants amb menys expectatives. Es tracta d'una experiència que pretén aconseguir que aquest alumnat que presenta un baix rendiment millori i pugui continuar la seva escolarització després de l'educació primària. A més, també desitja incidir directament en les seves condicions de vida tot intentant eliminar pràctiques d'alt risc social. En aquest tipus d'escoles la comunitat participa duent a terme una anàlisi de la situació del centre amb el pretext de dissenyar un pla d'actuació que permeti millorar-lo. Amb aquesta base s'estableixen un seguit de prioritats que s'arriben a concretar a partir de la creació de grups de treball que intentin endegar-les. Levin és partidari de la idea que és important que s'inverteixin recursos en aquells nois i noies que menys tenen o que presenten un expedient de fracàs escolar (CREA, 1999).

School Development Program

El *School Development Program*⁶ s'inicia en un context de grans canvis per a la comunitat afroamericana dels Estats Units, l'any 1968. Com que els problemes de conducta i de rendiment, en els centres educatius de New Haven, eren considerables, la Yale University va endegar un programa de desenvolupament escolar per tal de fer-hi front. El seu precursor va ser l'educador James Comer. L'objectiu principal d'aquest programa és promoure la millora educativa però a partir de la mobilització de tota la comunitat (professorat, famílies, administració i personal no docent) per a fer-ho possible. De manera que, si bé en els seus inicis va néixer com una iniciativa per a superar l'abandonament escolar, amb el pas del temps va aconseguint que esdevinguí una proposta de millora acadèmica i social de l'alumnat.

Situació actual

En menys de deu anys, vint-i-sis centres educatius s'han transformat en Comunitats d'Aprenentatge. D'aquests vint-i-sis, deu estan funcionant a Euskadi, sis a Aragó i deu a Catalunya. Podem trobar tant centres d'educació infantil, com escoles bressol i instituts, demostrant d'aquesta manera que el projecte funciona en qualsevol de les etapes de l'educació reglada. Si a l'inici d'aquest projecte es podia pensar que era una utopia impossible d'aconseguir, ara, després de gairebé deu anys, es demostra que el model de Comunitats d'Aprenentatge està contribuint a les necessitats i reptes educatius del qual va néixer: superació de les desigualtats (apostar per la igualtat de resultats acadèmics en centres on la majoria de l'alumnat pertany a famílies no acadèmiques o minories culturals com la comunitat gitana o immigrants), educació de qualitat per a tothom (l'escola com a espai clau per aprendre les capacitats bàsiques necessàries per a la societat de la informació, tals com: processament i selecció de la informació, flexibilitat, treball en equip, etc.) i millora de la convivència (desenvolupament de la capacitat crítica i de diàleg per tal de construir una societat solidària, multicultural, igualitària, a través del diàleg entre els diferents agents implicats; professorat, famílies, alumnat, educadors i educadores, associacions, etc.), (Jaussi et al., 2002). El seu èxit ha fet que els departaments responsables en aquesta matèria de les respectives comunitats autònomes recolzin el projecte.

El projecte funciona en qualsevol de les etapes de l'educació reglada

Trets fonamentals

Per aconseguir que cap nen i nena quedi exclòs o exclosa dels coneixements i capacitats necessàries per a participar activament en la societat de la informació, Comunitats d'Aprenentatge parteix d'unes orientacions pedagògiques que són de caire general i que en cada comunitat es concreten

en les seves pròpies metodologies. Aquestes orientacions són la participació, la centralitat de l'aprenentatge, les expectatives positives i un progrés permanent (Elboj et al. 2002).

La participació esdevé un element clau dins d'aquest model i s'entén com a base del procés formatiu dels nens i nenes

La participació esdevé un element clau dins d'aquest model i s'entén com a base del procés formatiu dels nens i nenes. L'educació no recau únicament en el professorat, sinó que en aquest procés, les famílies, el voluntariat, les associacions del barri, les institucions i altres agents educatius i socials (com educadors i educadores socials), treballen conjuntament en la planificació, realització i avaluació del centre. La responsabilitat és compartida i les decisions es prenen en les comissions mixtes⁷ on participen tots els agents esmentats, la direcció del centre es transforma en la comissió gestora de la comunitat i tothom se sent partícip del progrés del centre.

La centralitat de l'aprenentatge és fonamental per assolir la finalitat que cap nen o nena resti al marge del procés d'aprenentatge. La creació de recursos externs a l'aula ha anat demostrant que en comptes de resoldre la inclusió social d'aquests nens i nenes, el que s'aconsegueix és potenciar més el seu camí cap a l'exclusió. Des de Comunitats d'Aprenentatge s'aposta per invertir tots els recursos i esforços dins de l'aula en comptes de crear-ne d'externs. En aquest sentit, s'ha creat una opció d'organització alternativa a les classes magistrals; els grups interactius. La classe s'organitza en diferents grups heterogenis i a l'aula entra el voluntariat (per exemple; mares o pares, o qualsevol persona interessada en col·laborar en el projecte). Cada voluntari es responsabilitza d'una activitat i aquestes tenen una durada de més o menys vint minuts, i així es poden realitzar fins a quatre o cinc activitats diferents en una sessió. La funció del professorat és gestionar i tutoritzar l'aula i coordinar-se amb el voluntariat. Els resultats que tenen els grups interactius on s'apliquen és que accelera molt més l'aprenentatge i entusiasma tant l'alumnat, el professorat com el voluntariat. Com deia una ex alumna d'una Comunitat d'Aprenentatge de Catalunya que actualment és voluntària d'aquesta comunitat; "amb els grups interactius fins i tot els qui no treballaven mai, treballen molt" o "a nosaltres el que més ens agrada és el pati, però quan teníem grups interactius volíem continuar i seguir treballant, no volíem que s'acabés la classe". Un dels altres principis d'aquests grups és la solidaritat, l'èxit no recau en què només l'alumne senti que ell ha assolit l'aprenentatge, sinó que l'alumne veu que hi ha èxit quan tots els seus companys i companyes ho han assolit, i per això es potencia que ells mateixos s'ajudin uns als altres a entendre els exercicis:

Precisament la solidaritat és un dels principis d'aquest tipus d'aprenentatge, que assegura des de la base uns valors compartits que fan que els discursos a favor de la convivència i el pacifisme no es visquin com una hipocresia contradictòria del dia a dia del centre, sinó com una continuïtat amb el que tot el món duu a terme en cada moment. (Aubert, A; García, C, 2001)

Però no només l'alumnat participa en processos d'aprenentatge, sinó que en aquest procés hi formen part totes les persones involucrades: els familiars i tota la comunitat educativa fan seu el centre per a la seva pròpia formació, per a ajudar i ajudar-se, per a compartir i per a formar-se com a mares i pares i com

a persones (Elboj et al., 2002: 77). Per aquest motiu, en totes les Comunitats d'Aprenentatge s'hi pot trobar espais de formació per a familiars, com per exemple: classes d'alfabetització, introducció a les noves tecnologies, aprenentatge d'idiomes, etc. Cada comunitat decideix conjuntament quins espais de formació s'han de prioritzar i els horaris en els quals s'ha d'oferir per poder donar resposta a la necessitat. Això implica una nova organització del centre adaptada també als requeriments de l'actual societat de la informació.

Les expectatives positives és també una peça clau en aquesta orientació. Totes les persones implicades en aquest projecte han de tenir com a punt de partida que tot l'alumnat té les capacitats necessàries per a obtenir èxit en la seva vida acadèmica. Partint de la pedagogia dels màxims, les persones arriben molt més enllà del que es podria pensar; si partim dels mínims ni tan sols arribaran a assolir les habilitats bàsiques. En el moment que l'alumnat rep una confiança alta sobre les seves capacitats és aleshores que es pot començar a treballar per aconseguir tots els objectius proposats; en canvi, si l'alumnat només rep missatges com que mai no serà capaç de fer res o ni tan sols se'ls planteja l'opció d'arribar a la universitat perquè estudiïn allò que desitgin, la seva opció de futur es va escurçant. Per això és important fomentar l'autoestima, reconèixer les experiències d'èxit i potenciar la cooperació entre l'alumnat. Aquestes expectatives també es traslladen a tota la comunitat educativa, es creu en les capacitats del professorat, familiars, associacions i altres agents per a dur a terme amb èxit aquest projecte. Només és indispensable que tothom tingui il·lusió i estigui d'acord per a poder portar-ho a terme.

El progrés permanent és la darrera clau d'aquesta orientació pedagògica. Perquè aquest es doni s'ha d'organitzar un procés d'avaluació constant de la transformació del centre en Comunitat d'Aprenentatge, on totes les persones implicades (professorat, familiars, alumnat, altres agents socials) hi participin. En aquestes avaluacions tan importants és acordar els canvis que s'han de seguir fent per avançar en el projecte, com valorar tot el que s'hagi aconseguit fins ara.

De centre educatiu a Comunitat d'Aprenentatge

Perquè un centre educatiu es transformi en Comunitat d'Aprenentatge cal una planificació i organització d'aquest procés. Aquest procés es divideix en dos períodes: posada en marxa (durada d'un any) i consolidació (dos anys). En aquest sentit, cal dir que no és un model tancat, sinó que cada centre va decidint els passos que ha de fer per anar avançant, en tot cas el que sí que és imprescindible és que el procés estigui decidit conjuntament per totes les persones implicades (professorat, familiars, alumnat, altres agents socials) d'una forma dialògica, i que tothom estigui d'acord amb els objectius i es compromet a assolir-los (Elboj et al., 2002).

És important
fomentar
l'autoestima,
reconèixer les
experiències
d'èxit i potenciar
la cooperació
entre l'alumnat

El primer període (posada en marxa) es desenvolupa en cinc fases. Aquestes fases són les següents:

- **Sensibilització:** L'objectiu d'aquesta fase és informar de les línies de treball del procés de transformació i formar-se en el context social actual amb les teories i models d'educació. Un altre pas és parlar sobre la situació del centre i les dificultats que es troben en el moment actual. Aquesta formació té una durada d'unes 30 hores amb el claustre i a ser possible amb les famílies i altres agents de la comunitat. Es divideix en sessions de grups de treball, de debat i formació general. Al final d'aquesta fase, s'elabora un document fruit del treball de cada grup on queda reflectit quins són els punts forts i dèbils de l'escola en relació amb el procés educatiu i organitzatiu.
- **Presa de Decisió:** Un cop rebuda la informació, i tenint en compte els elements necessaris per a transformar-se en Comunitat d'Aprenentatge, durant un mes s'inicia en el centre un procés de debat intern on participen tots els membres de la comunitat per tal de decidir si es pren la iniciativa d'iniciar el projecte en el centre. Aquesta presa de decisió s'ha d'acordar tant per la comunitat educativa implicada, la Direcció General d'Educació corresponent i l'equip de CREA, i perquè aquest acord tingui validesa ha de complir amb els següents criteris; el 90% del claustre hi ha d'estar conforme; l'equip directiu també hi ha d'estar, el Consell Escolar ha d'aprovar el projecte, l'assemblea de familiars també l'ha d'aprovar majoritàriament, hi ha d'haver implicació de la comunitat (entitats, diferents agents socials...) i la Conselleria d'Educació corresponent ha de donar recolzament i dotar-la d'una autonomia pedagògica pròpia i dels recursos necessaris.
- **Somni:** Un cop que s'ha decidit engegar aquest procés, durant tres mesos s'inicia la fase del somni, on tothom (professorat, alumnat, familiars i altres agents socials) ideen l'escola que desitgen, tot superant les limitacions que el context presenta. En el moment que es dona aquesta fase, el procés de transformació ja és present a l'escola, i perquè aquest somni no es quedi en paper mullat s'organitza de la següent manera: hi ha reunions de grups per a idear el centre que se somia, es posen en comú i s'acorda el model de centre que es vol assolir i contextualització dels principis bàsics de la comunitat d'aprenentatge en el centre. Cada Comunitat d'Aprenentatge té el seu particular somni, però tothom coincideix en què l'escola ha d'assegurar que els nens i nenes aprenguin tot el necessari per a ser ciutadans i ciutadanes actives en la societat actual i que sigui un motor de transformació social de l'entorn donant respostes a les necessitats que s'estableixi a tota la comunitat, com, per exemple, la formació de familiars.
- **Selecció de prioritats:** Un cop decidit el somni de centre, comença aquesta fase d'una durada d'un a tres mesos amb l'objectiu de seleccionar les prioritats cap a l'avenç del procés de transformació del centre. Consta de tres moments: cerca d'informació sobre el centre i el seu context, anàlisi de la informació obtinguda i selecció de prioritats. Un cop analitzada tota

la informació, la comunitat educativa acorda quines són les prioritats del centre que s'han d'assolir a curt, mitjà i llarg termini per tal d'avançar en el somni conjunt. Encara que en molts casos una dificultat és la manca de recursos econòmics, molts centres han superat aquesta dificultat comptant amb els recursos i capacitats de les persones que estan vinculades al centre (per exemple; un pare va aconseguir ordinadors nous per a l'escola a través del seu treball, una voluntària es va oferir per donar classes de tecnologies, etc.). I així, de mica en mica, i creant xarxa entre totes les persones, els centres també es poden nodrir dels suficients recursos amb la col·laboració de tothom, sense deixar de banda seguir sol·licitant recursos econòmics a les administracions corresponents. La col·laboració del voluntariat és un fet enriquidor per al centre, no substitueix la funció del professorat sinó que la complementa, l'únic requisit per a ser voluntari és partir de les bases del projecte i que, alhora, el centre el faci partícip de tot el procés, incloent-lo en les comissions corresponents.

- **Planificació:** Un cop establertes les prioritats s'inicia la fase de planificació que pot durar uns dos mesos. Una comissió prèvia a l'assemblea ha d'agrupar-les per temes i grups de treball per tal que la proposta sigui aprovada per tota la comunitat. Un cop aprovades les prioritats, s'organitzen comissions mixtes (professorat, familiars, alumnat i altres agents), i elaboren una proposta de treball per assolir les prioritats corresponents que seran aprovades en els òrgans del centre. I un cop aprovades s'encarregarà del seu acompliment. En aquest moment, el centre ja està en marxa cap al procés de consolidació com a Comunitat d'Aprenentatge.

El segon període (consolidació), encara que generalment s'estableix que més o menys en dos cursos escolars una Comunitat d'Aprenentatge es pot considerar que està en el moment de consolidació, no té un final concret sinó que esdevé com una millora contínua del centre. La continuació i consolidació del projecte ha d'integrar els següents aspectes:

- **La investigació:** En la mesura que els canvis es van produint en la comunitat, els processos educatius milloren i les interrelacions entre l'escola i l'entorn es van enfortint. S'inicien processos d'investigació comunicativa per tal d'analitzar i reflexionar sobre l'experiència d'aquests canvis i com es pot avançar en el procés de millora de l'aprenentatge dels nens i les nenes. En l'anàlisi i la reflexió hi participen també tots els membres de la comunitat.
- **La formació:** Aquests nous reptes que s'assumeixen en el moment que es decideix ser Comunitat d'Aprenentatge generen noves necessitats formatives per a tota la comunitat. El professorat s'ha d'afrontar a una nova manera de gestió educativa pel qual es dissenyen plans de formació intensius. En les comissions que s'organitzen també neixen necessitats formatives que han de ser cobertes, com per exemple: gestió econòmica, aprenentatge de llengües, etc. Els i les familiars també demanden les seves pròpies necessitats de formació com, per exemple: classes de formació en noves tecnologies, etc. En conjunt, la Comunitat d'Aprenentatge es

transforma en un centre on l'aprenentatge continu no està dirigit únicament a l'alumnat sinó a tota la comunitat implicada. Aquest fet suposa que el centre amplia el seu horari escolar per tal de donar resposta a aquestes necessitats.

- **L'avaluació:** Esdevé un procés permanent en la valoració de la transformació del centre en Comunitat d'Aprenentatge. En aquest procés, tant com en els altres, hi participen professorat, alumnat, familiars i altres agents socials per tal de decidir conjuntament quines accions s'han de dur a terme per tal de millorar en aquest avenç. Tal com s'ha dit anteriorment, l'avaluació no només consta d'acordar aquests canvis sinó també de valorar els ja aconseguits.

Interrelació entre les diferents Comunitats d'Aprenentatge

Els centres que han anat decidint transformar-se en Comunitats d'Aprenentatge no resten com a fenòmens aïllats en les seves respectives poblacions, sinó que en cada autonomia on hi són presents hi ha una col·laboració conjunta dels centres que hi formen part i són recolzats pel Departament d'Educació corresponent. A més, cada cop aquesta col·laboració s'està enfortint més a escala interautonòmica. Com a fet històric, el passat mes d'abril es van celebrar les I Jornades Interautonòmiques de Comunitats d'Aprenentatge sota el lema Qualitat i Igualtat en la societat de la informació. En aquestes jornades van participar més de 300 persones, entre les quals hi havia tant representants institucionals de les diferents comunitats autònomes d'Aragó, Euskadi i Catalunya, com professorat, familiars, voluntariat i alumnat de les Comunitats d'Aprenentatge. Durant aquests tres dies, es van realitzar tant ponències com intercanvi d'experiències on es va dialogar sobre com s'estaven portant a terme qüestions fonamentals com l'organització dels grups interactius en les aules, la participació dels familiars, la introducció de les noves tecnologies entre d'altres. L'intercanvi en aquestes jornades va suposar posar en comú tots els resultats que s'estaven aconseguint arran d'aquest projecte comú i que, sens dubte, va ser una injecció d'il·lusió per a continuar fent-ho. Van ser un punt de referència on s'està consolidant una alternativa amb èxit al fracàs escolar i a la contribució de la superació de les desigualtats socials. Un propòsit que va sorgir arran d'aquestes jornades és celebrar-les anualment alternant el lloc d'organització en les diferents comunitats autònomes, a més de tenir un espai d'intercanvi a la xarxa entre les diferents Comunitats d'Aprenentatge.

La valoració global de les Comunitats a l'entorn del seu procés de transformació és molt positiva, ja que l'aprenentatge de l'alumnat ha augmentat i millorat molt, el nombre de matriculats també ha crescut (cal dir que alguns centres estaven en situació de tancar gairebé) i la motivació de tota la comunitat és molt alta per aconseguir les fites marcades.

Actualment hi ha una demanda de centres educatius d'altres comunitats autònomes per a iniciar la fase de sensibilització. Per altra banda, com a perspectiva de futur, s'estableix seguir treballant en aquesta mateixa línia, enfortint els llaços de col·laboració entre les diferents Comunitats d'Aprenentatge, i amb els Departaments responsables de cada comunitat. En concret, a Catalunya, des del Departament d'Educació s'està portant a terme la iniciativa d'organitzar plans educatius d'entorn en diferents poblacions. Aquests plans consisteixen en:

Els Plans Educatius d'Entorn neixen amb la voluntat de sumar els esforços de les diverses actuacions que s'estan portant a terme als municipis o als barris, i d'optimitzar els recursos i les polítiques destinades a la formació dels infants i joves. Es tracta de construir una xarxa estable de suport a la comunitat educativa, amb la participació dels diversos departaments de la Generalitat, els ajuntaments, els centres educatius i tots els agents i col·lectius educadors que envolten l'alumnat: famílies, centres escolars, centres culturals, esportius, lúdics, entitats i associacions, etc.⁸

En algun d'aquests plans educatius d'entorn participaran algunes de les Comunitats d'Aprenentatge que actualment funcionen a Catalunya. En aquest sentit, que des del govern s'aposti per aquest tipus d'actuacions comunitàries facilita que el paper de l'educador i educadora social prengui rellevància.

Es tracta de construir una xarxa estable de suport a la comunitat educativa

Aportacions de l'educació social i la pedagogia escolar a les Comunitats d'Aprenentatge

En les Comunitats d'Aprenentatge l'esfera educativa i escolar està molt vinculada a la social. De fet ambdues s'uneixen en el dia a dia dels centres gràcies a com es fa partícip, a tota la comunitat, de la formació dels nens i les nenes. Un exemple d'això es pot veure en les interaccions que s'hi donen, d'alguna manera a partir de l'entrada de familiars i voluntariat s'està contribuint a reforçar els aprenentatges instrumentals. En aquest marc el treball de l'educador i educadora social adopta una perspectiva innovadora. Com hem comentat anteriorment, en el cas dels plans educatius d'entorn, l'educador o educadora ha de comptar amb la participació dels diferents agents socials implicats en el centre, és a dir, ha d'estar en constant diàleg amb pares, mares, professors, mediadors/es per tal d'endegar activitats i prendre decisions.

Les Comunitats d'Aprenentatge és una font de noves necessitats que tenen com a base, sobretot, l'estructura interna dels centres. La planificació d'activitats socioeducatives adreçades a les famílies i als i a les estudiants, l'organització de reunions amb membres de la comunitat, l'anàlisi de les problemàtiques socials presents a l'escola, la recerca de recursos educatius, etc. Tots aquests i altres exemples són tasques que pot desenvolupar un educador o educadora social a l'entorn escolar. Tot i així cal tenir en compte, però, que per endegar aquestes tasques a les Comunitats d'Aprenentatge s'ha de comptar amb les

opinions de totes les persones que participen en el projecte. Les famílies, els voluntaris i voluntàries, el professorat; tots i totes les persones que treballen en el projecte aporten el seu coneixement i així l'experiència avança gràcies al diàleg igualitari que s'estableix entre ells i elles. Es tracta, doncs, d'una gestió democràtica on l'educador i educadora és un membre més de la comunitat que treballa des de i per a la millora social i educativa del centre i el seu entorn.

Així, doncs, en una Comunitat d'Aprenentatge un educador/a social pot dinamitzar una aula amb familiars que vulguin aprendre castellà, català o tecnologies de la informació i la comunicació. Aquesta aula pot estar oberta al barri tot promovent així la participació dels veïns i veïnes que desitgin avançar en aquest tipus d'habilitats. En aquest cas l'educador o educadora social es pot encarregar de preparar els materials i de resoldre els dubtes que puguin anar apareixent al respecte. D'altra banda, un educador o educadora també pot donar classes de suport a aquell alumnat que desitgi, després de l'horari lectiu, reforçar algun tipus d'aprenentatge. En les Comunitats d'Aprenentatge aquesta activitat es pot fer realitat a partir de l'organització d'una biblioteca tutoritzada on familiars, voluntariat i educadors/es socials puguin ajudar a aquests nois i noies tot estructurant la biblioteca en grups interactius. Al mateix temps aquesta biblioteca també es pot convertir en un espai on familiars, amistosats i veïns i veïnes del barri que ho vulguin puguin debatre una obra de literatura clàssica. En aquesta ocasió l'educador o educadora també es pot encarregar de dinamitzar aquestes tertúlies.

Una altra activitat del centre on els educadors i educadores socials tenen la possibilitat de prendre-hi part és en les assemblees de familiars, per exemple a l'hora de recollir les prioritats i propostes que s'hi estableixin. No es pot oblidar tampoc la responsabilitat que els educadors i educadores socials adopten a l'hora de detectar les problemàtiques socials presents a l'escola i al seu entorn. En aquesta ocasió, el grau de confiança i respecte que existeix en les Comunitats d'Aprenentatge facilita que s'estableixi un diàleg igualitari que permeti fer front al problema, i poder, d'aquesta manera, entre tots i totes, superar-lo.

L'enfocament de les Comunitats d'Aprenentatge està enfortint el paper dels educadors i educadores socials en l'àmbit educatiu

Totes aquestes i altres tasques que els educadors i educadores duen a terme en el dia a dia del projecte, potencia una intervenció molt transformadora. Les dificultats que apareixen s'afronten entre tots i totes, ja que tothom vol que els nens i nenes assoleixin el màxim nivell. Això suposa també que els educadors i educadores socials participen conjuntament amb les famílies, amb el professorat i amb representants de les entitats del barri en les comissions mixtes, en les quals s'hi gesten les decisions que entomarà el centre. Aquesta implicació possibilita alhora la millora del funcionament dels centres que sovint es veuen reforçats per l'entrada de nous recursos econòmics i humans. De fet és un funcionament que permet la creació de nous filons ocupacionals, noves necessitats educatives a les que els educadors i educadores socials responen perfectament.

En definitiva, l'enfocament de les Comunitats d'Aprenentatge està enfortint

el paper dels educadors i educadores socials en l'àmbit educatiu. Des d'aquesta perspectiva, l'educació esdevé un camp de transformació social en la que la participació de tots els agents educatius i socials contribueix a assolir millors resultats acadèmics. De manera que la tasca de l'educació social és aquí també la d'assegurar la inclusió d'aquelles persones que es troben excloses o que estan en risc d'estar-ho.

Cristina Pulido

Oriol Ríos

CREA, Universitat de Barcelona

Bibliografia

Aubert A; García C. (2001), "*Interactividad en el aula*". Cuadernos de Pedagogía, nº 301, pp 20-24. Praxis. Barcelona.

Aubert, A; Duque, E; Fisas, M; Valls, R. (2004), *Dialogar y Transformar*. Pedagogía crítica del siglo XXI. Graó. Barcelona.

CREA. (1999), *Cambio educativo y social I. Teorías y prácticas que superan desigualdades*. Jornades celebrades el 22 i 23 de novembre al Parc Científic de Barcelona.

Elboj, C; Puigdemívol, I; Soler, M; Valls, R. (2002), *Comunidades de aprendizaje*. Transformar la educación. Graó. Barcelona.

Flecha, R. (1997), *Compartiendo palabras*. Paidós. Barcelona.

Freire, P. (1997), *A la sombra de este árbol*. El Roure. Barcelona.

Jaussí, M; Luna. (2002), "*Comunidades de Aprendizaje: Transformar en lugar de Adaptar*". Cuadernos de Pedagogía, nº 316. Setembre 2002, pp 39-41. Praxis. Barcelona.

Jaussí, M (coord.) **et al.** (2002), *Comunidades de Aprendizaje en Euskadi*. Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco. Donostia.

Sánchez Aroca, M. (1999), *La Verneda-Sant Martí: a school where people dare to dream*. Harvard educational Review, vol.69, nº3, pp. 320-335. Harvard University. Cambridge.

Valls, R. (2000), *Comunidades de aprendizaje. Una práctica educativa de aprendizaje dialógico para la sociedad de la información*. Tesis doctoral no publicada.

Valls, R. (2003), "*Els educadors i educadores socials a les comunitats d'aprenentatge*". Quaderns d'Educació Social, pp 43-51. CEESC. Barcelona.

Pàgines web:

<http://www.acceleratedschools.net>

<http://www.comunidadesdeaprendizaje.net>

<http://www.edaverneda.org>

<http://info.med.yale.edu/comer/>

<http://www.pcb.ub.es/crea>

<http://www.successforall.net/>

http://www10.gencat.net/pls/ense_notip03.cos_text?v_codi=3461&v_deleg=01&var_litl=Comunicats

¹ Per a obtenir més informació consultar la pàgina web:

<http://www.comunidadesdeaprendizaje.net>

² <http://www.pcb.ub.es/crea>

³ Per a obtenir més informació consultar la pàgina web: <http://www.edaverneda.org>

⁴ Per a obtenir més informació consultar la pàgina web: <http://www.successforall.net/>

⁵ Per a obtenir més informació consultar la pàgina web: <http://www.acceleratedschools.net>

⁶ Per a obtenir més informació consultar la pàgina web: <http://info.med.yale.edu/comer/>

⁷ Les comissions mixtes són grups de treball que es creen a l'escola i que estan obertes a la participació de diferents membres de la comunitat educativa: familiars, voluntariat, professorat, educadors socials, etc.

⁸ http://www10.gencat.net/pls/ense_notip03.cos_text?v_codi=3461&v_deleg=01&var_litl=Comunicats
